

Kærlighed og seksualitet i markedsperspektiv

»Along with the growth of marriage and sex markets at the global and European level, sexualities and intimacies as well as traditional conceptions of the institution of marriage and family have come to the fore.« (Saarinen & Calloni, 2012: 12)

HANNE PETERSEN

professor, dr.jur.
Centre for Comparative and
European Constitutional Studies,
Københavns Universitet

Rekonstitution af ægteskab – individualisering og globalisering

»Eksempel 1: En 53-årig mand ønsker at gifte sig med en 39-årig kvinde. Manden ejer 12 mio. kr. mens kvinden har en gæld på 3 mio. kr. Begge har et særbarn. Manden ønsker at sikre hende mest muligt ved sin død. På den anden side ønsker han også at sikre sig selv mod, at kvinden er mere interesseret i hans penge end i ham selv. Han ønsker derfor at udtage sine penge ved en evt. separation eller skilsmisse ... Manden sikrer sig ved oprettelsen af en ægtepagt om skilsmissesæreje mod, at hun er en »gold digger«.« (Linda Nielsen, *Familieretten*, 2012:134) (Gjellerup, GADS Forlag).

I begyndelsen af det 20. århundrede fik kvinder stemmeret i Norden – i tidsmæssig og politisk tilknytning til de russiske revolutioner i 1905 og 1917 og Første Verdenskrig. De politiske rettigheder gav anledning til en 'modernisering' af den nordiske familielovgivning, hvor mand og hustru formelt set blev ligestillet formueretligt ved fællesejet. Den forudseende Lov om ægteskabets retsvirkninger fra 1925, der fortsat er delvist gældende medførte, at kvinders ulønnede omsorgsarbejde i hjemmet blev sidestillet med mænds lønnede arbejde. Ved ægteskabets opløsning – på dette tidspunkt oftest ved død – blev formuen delt.

Øget kvindelig uddannelses- og erhvervsfrekvens, (lavere) lønindkomst kombineret med velfærdsydelse, større accept af skilsmisser og ugifte samliv gjorde efter anden verdenskrig ægteskabet til en mindre attraktiv forsørgelsesform. Mange kvinder accepterede lavere indtægtsforhold for at kunne forlade utilfredsstillende ægteskaber. (Meget) velhavende mænd skulle fortsat dele deres formuer med ægtefæller i mere kortvarige ægteskaber. I 1990 blev der under KVR-regeringen gennemført en 'særejereform' i Danmark. Parterne i et ægteskab kunne nu indgå forskellige former for aftale (ægtepagt) om, at parternes formue eller dele af den ikke længere skulle være fælleseje, men særeje. Særejeordninger anses normalt for at være mest gunstige for den mest velhavende ægtefælle. Særejereformen blev gennemført meget hurtigt og uden udarbejdelse af en forudgående betænkning. Tidsmæssigt falder reformen sammen med perioden op til Murens fald, der på mange måder forstærkede markedsbetingelsernes betydning også i forhold til ægteskab og seksualitet.

Den traditionelle kønsarbejdsdeling i familien har været under forandring længe, samtidig med at forestillinger og forventninger om et romantisk kærlighedsbaseret ægteskab i vestlig selvforståelse overlever, men ikke (altid) holder i praksis. I 2006 og 2007 havde en række danske aviser og TV-medier artikler om de risikable ægteskaber imellem danske mænd og russiske kvinder. Fra mere beskrivende titler som »Flere danske mænd

NOTE 1 Jeg har analyseret debatten i tilknytning til denne DR artikel <http://www.dr.dk/Nyheder/Indland/2006/06/05/020731.htm> i en artikel med titlen »Love in Times of Globalization. Local Legal Cultures under Stress« i Saarinen & Calloni (eds) 2012, s.67-79.

ønsker en russisk kvinde som kone¹ til advarsler under overskrifter som »Russiske kvinder ribber giftelystne danske mænd. Advokatfirma advarer mod ægteskab med udpekulerede russere« – med et link til en artikel om »Ægtepagt er stadig tabu« og »Danske mænd flås af russiske furier.« Også her advarer advokatrepræsentanter om, at »(j)agten på den eneste ene fører mange danske mænd til Rusland for at finde en kone. Men det, der skulle være lykken, kan gå hen og ende i økonomiske tømmere.«

Advokatstanden har utvivlsomt en interesse i at sikre både egne og potentielle klienters økonomiske interesser, men advarslerne vidner også om globaliseringens og nyliberalismens påvirkning af ægteskabet. Det kan i dag opfattes både som et statusforhold, der bestemmer civilstand, rettigheder og forpligtelser, og som en individuel aftale imellem to parter, hvor begge har interesse i at sikre sig bedst muligt og få mest muligt ud af denne aftale.

Det er altovervejende etnisk danske mænd, der bliver gift med russiske kvinder, og det samme gør sig gældende for ægteskaber imellem danskere og thailændere og filippinere. Den globale økonomiske ulighed mellem både verdensdele og køn indikerer, at disse transnationale ægteskaber kan ligne danske ægteskaber fra begyndelsen af det 20. århundrede i henseende til kønsarbejdsdeling og betydningen af privat penge- og omsorgsforsørgelse. Disse ægteskaber har – måske fordi de bygger på traditionelle kulturelle og økonomiske forhold imellem kønnene – ikke givet anledning til samme medieomtale eller moralske panik i Danmark, som (familiesammenføringskrav i) ægteskaber imellem muslimske mænd og muslimske kvinder eller prostitution. Begge de sidste to debatter er konfliktfyldte og opfylder dermed et centralt kriterium for medieinteresse. Både sex og konflikter sælger.

Ægteskab, lønarbejde og formue har historisk været grundlag for økonomisk forsørgelse. Udnyttelse i alle henseender bliver ofte tydelig under økonomiske kriseperioder. Jenny Westerstrand skriver, at den økonomiske krise har givet anledning til en »tsunami af prostitution« i Europa (Westerstrand, 2014:29).

Intime relationer indgås i dag under – og legitimeres af – konkurrence- og markedsideologi. Enkelte tilfælde tyder på at 'råderetten' over den anden ægtefælle fortolkes endog meget vidt, og at grænsen mellem ægteskab og prostitution ikke altid er klar:

»Ægtefællerne kan ikke aftale, at der i deres ægteskab kun kan blive tale om separation efter længere tids uoverensstemmelse ... En aftale om, at hustruen skal stille sig seksuelt til rådighed for mandens forretningsforbindelser, er en åbenbar nullitet. ((Note 3) Se eksempel omtalt i Noe Munck og Finn Taksøe-Jensen: »Særeje«, s. 65, note 11, hvoraf det fremgår, at en aftale herom som led i en æg-

tepagt var blevet tinglyst!!« (Linda Nielsen, *Familieretten*, 2012:222).

Køn & kærlighed, økonomiske teorier og økonomisk krise

»'Den bästa investeringen är en rik man', säger en väninna som dumpades av sin Krösus för en 25 år yngre förmåga. Marknaden för rika, gamla män prunkar. 'Det finns ju så många 20-åriga tjejer som vet att tomma a-kassor väntar dem. En senior sponsor är deras enda hopp', säger hon. Hennes bitterhet är begriplig. Efter 23 års äktenskap får hun behålla hemmet, en förlustaffär som varken går att sälja eller behålla i och med de höga fastighetsskatterna. De hade inga barn och därför får hon inget underhåll. Och eftersom hon aldrig behövt jobba har hon varken försäkring eller a-kassa. Som många andre är hon heller inte inskriven på arbetsförmedlingen.

Trots EU:s ambitioner att öka kvinnors sysselsättning har den sjunkit i 22 medlemsländer. I Grekland är nu en fjärdedel av kvinnorna arbetslösa. Bland unga kvinnor är arbetslösheten 64,9%.« (Alexandra Pascalidou: *Kaos- ett grekiskt krislexikon Atlas 2014*, p.165)

Den svensk-græske journalist og mediepersonlighed Alexandra Pascalidou var på Nordisk Forum i juni 2014 i Malmö moderator for en session om »Feministisk økonomi«. I 1988 udgav Marilyn Waring, økonom og tidligere Parlamentsmedlem i New Zealand sin bog *If Women Counted. A New Feminist Economics*, der nogle få år efter blev udgivet på norsk på et dansk forlag (Waring 1992). Ifølge paneldeltager Margunn Bjørnholt, der netop har været medredaktør af *Counting on Marilyn Waring. New Advances in Feminist Economics*, var den oprindelige titel *Counting for Nothing*, som imidlertid senere blev ændret til det mindre radikale spørgsmål.

Marilyn Waring's forsøg på at angribe et 'monolitisk modelhegemoni', hvor kun det, der skaber pengeværdi opfattes som værdiskabende,² har haft en vis – men begrænset – indvirkning under markedsøkonomiens dominans. Siden den økonomiske krises gennemslag er behovet for at demystificere neoliberal økonomisk teori steget og tilliden til teorien er yderligere svækket.

Katrine Kielos, svensk økonom og journalist, udgav i 2012 en bog med udgangspunkt i sine overvejelser i forbindelse med dækningen af finanskrisen. Bogen udkom på dansk med en næsten middelalderligt lang titel *Det eneste køn. Om hvorfor du er blevet forført af den økonomiske mand og hvordan det ødelægger dit liv og verdensøkonomien*.

Kielos skriver på anden side i første kapitel følgende:

»Økonomi er blevet beskrevet som videnskaben om, hvordan man konserverer kærlighed. Grundideen er, at kærlig-

NOTE 2 Citat af Margunn Bjørnholt under Nordisk Forum, 12.6.2014 – egne noter.

hedens ressourcer er knappe – det er besværligt at elske sin næste, for ikke at tale om sin næstes næste. Derfor må vi spare på kærligheden og ikke sløse med den. Bruger vi kærligheden til at drive vores samfund, vil det ikke vare længe, før det ikke er noget tilbage til vores privatliv. Kærlighed er svær at finde – og endnu sværere at opretholde. Økonomerne forestillede sig derfor, at vi var nødt til at organisere vores samfund omkring noget andet.

Hvorfor ikke prøve at bruge egoismen i stedet? Den synes jo at være der til overflod.» (Kielos 2013:12).

Kielos bog er en kritik af Adam Smiths indflydelsesrige nationaløkonomiske og liberale teori, og den nutidige neo-liberale økonomiske teori, der indtil finanskrisen synes »at være lykkedes dér, hvor alle store verdensreligioner har spillet fallit: med at forene menneskeheden i ét stort samfund. Det globale marked« (Kielos 2013:20). Kielos gør ligesom andre (Harkin 2013) opmærksom på, at Adam Smith stort set ikke nævner kvinder i sit værk – til trods for, at han rejser et grundlæggende spørgsmål om »hvordan får du din aftensmad« – og til trods for, at den det meste af hans liv blev sat på bordet af hans mor, som han boede sammen med indtil hendes død, da hun var højt oppe i årene (Petersen 2014).

Kommerialisering af seksualiteten – liberalisme uden grænser?

Nordiskt Forum@NFM2014, 13. jun. »Det är kvinnorna som är de bortglömda i EUs ekonomiska kris. Bl.a. har prostitution ökat lavinartat« @pascalidou på #nf2014³

»Du spurgte mig engang, om der i mit arbejde som luder opstod øjeblikke af ærlighed. Jeg afviste dengang at svare på dit spørgsmål. Men nu, da du har været væk i hundreder af år – en bekendelse: Jeg samler på de spørgsmål du har stillet mig, jeg er så bange for en dag at besvare dem på en måde, jeg synes er tiltrækkelig, så jeg ikke længere kan bilde mig ind at samtale med dig – skal jeg give dig en historie, jeg mener, har lidt med sagen at gøre. Jeg havde engang en kunde, der var jomfru. Da han havde lagt sig oven på mig, spurgte han: Er den inde? Det morede mig at svare ja, selv om det ikke forholdt sig sådan. Nu huggede kunden en tid ud i det tomme rum for til sidst at sperme ud over mit lår. Kan man da snakke om et løgnagtigt samleje? Sådan opfatter jeg det ikke Daniel. Han kneppede med den store fortælling om at kneppe. Han fik, hvad han kom efter. Mig har de alle dage kaldt lystløgner, utilregnelig, men det er ikke min opfattelse, at jeg har løjet. Har jeg så været ærlig. Det ved jeg ikke, Daniel.« (Asta Olivia Nordenhof, *Et ansigt til Emily*, 2012, p.23 og bagsidetekst) (Basilisk Forlag).

Asta Olivia Nordenhofs første roman er beskrevet som autofiktion – måske, måske ikke en beskrivelse af egne erfaringer.

Hendes metarefleksioner over den store fortælling om samlejet, hvor kunden forsøger at realisere en bestemt illusion, kan måske betragtes som en slags dekonstruktion af den prostitutionsdebat, der både i nordisk og europæisk sammenhæng er blevet stærkt polariseret. Stiller Nordenhof sig i et grumset ingen-kvindes-land?

Ikke mindst kristendommen har betragtet seksualitet som syndig, og de monoteistiske religioner har længe fordømt prostitution. Af nyere bibeloversættelser fremgår det, at det gamle testamente ikke blot tager afstand fra »skøger«, men også fra »helligskøger«. ⁴ Både kærlighed og seksualitet er magtfaktorer, som til alle tider har været æret og frygtet i de fleste samfund. De har et potentiale til at vælte herskende relationer og ordner. Octavio Paz, mexikansk diplomat og forfatter, skriver i værket om *Sor Juana Or The Traps of Faith* (1651-1695), om den mexicanske digter og 'uægte' datter af en adelsmand, der i barokken som meget ung blev optaget som nonne – det eneste kulturelt accepterede forsørgelsesalternativ for kvinder af en vis rang på daværende tidspunkt.

I dag er kirke- og klosterliv ikke en særlig realistisk forsørgelsesmulighed for ret mange af verdens kvinder. Prostitution – det at stille sig frem og stille seksualitet til rådighed imod modtydelser – har været en kendt (og mere eller mindre anerkendt) adgang til magt, privilegier, penge og andre af tidens værdier først og fremmest for kvinder i årtusinder. Prostitution har været anset for legitim, (moralisk) forkastelig, kriminaliseret, og legaliseret i forskellige former til forskellige tider. I det globale markedssamfund kræver konkurrencen, at alle stiller sig frem og forsøger at sælge sig selv bedst muligt i alle sammenhænge. Prostituerede thai-kvinder værdsættes højere for deres økonomiske bidrag til familiens forsørgelse, end for at trække sig tilbage fra et økonomisk ansvar ved at gå i kloster (se bl.a. Peach 2006). Thailand rangerer på en tiendeplads over fortrinsvis lavindkomstlande med størst antal prostituerede pr. 1000 indbyggere. Thailand er en af de største destinationer for sexturisme i en verden, hvor man(d) kan rejse fra den ene ende til den anden for at få del i 'oplevelsesøkonomien'.

Den religiøse, politiske og feministiske kritik af prostitution og salg af sex har længe haft relativt begrænset gennemslag overfor den liberale legitimering af det (angiveligt) frie valg. Jenny Westerstrand, Dr. Jur. i folkeret ved Uppsala Universitet, skriver, at Europas stater i 1990'erne stod over for et behov for at møde et ekspanderende prostitutionsmarked med politisk handling. Forekomsten af kvinder i prostitution var øget ikke mindst efter Sovjetunionens og Østblokkens fald, og der var både et etisk og moralsk, et økonomisk og et politisk behov for at regulere. Staterne kunne ikke acceptere *alle* pengegenererende aktiviteter, og de kunne heller ikke undlade at beskutte stærkt pengegenererende aktiviteter. Sverige valgte i 1999 kriminalisering af sexkøb, mens Tyskland og Holland valgte den

NOTE 3 Twitter fra Alexandra Pascalidou under Nordiskt Forum, juni 2014.

NOTE 4 Tak til sognepræst Marianne Aagaard Skovmand for henvisning til skriftsteder omhandlende skøger.

neo-liberale vej. Konsekvensen har blandt andet været, at det svenske sexmarked og andelen af prostitutionskøbende mænd i Sverige er langt lavere, også forholdsmæssigt. Det tyske sexmarked er 60 gange større end Sveriges, selv om befolkningen kun er 10 gange større (Westerstrand 2014:25 & 27).

Tyskland rangerer på en global niendeplads over lande med størst antal prostituerede pr. 1000 indbyggere.⁵ Prostitution/sexarbejde blev legaliseret i 2002 af den rød-grønne regering, og Tyskland tiltrækker i dag både arbejdsløshedstruede østeuropæiske og andre udenlandske kvinder til sexindustrien (se også Schwarzer 2013). En betydelig del af prostitutionen i Europa udføres af udenlandske kvinder. I Tyskland er bordeller i forskellige skalaer skudt op overalt i landet, herunder Europas største bordel Pascha i Köln.⁶ Klientellet kommer kørende i busser fra hele Europa. Legaliseringen har både været begrundet i et ønske om ordnede forhold i sexindustrien og i et ønske om statens adgang til skatteindtægter af en lukrativ virksomhed. Angiveligt er dette ikke rigtig lykkedes, da de prostituerede bl.a. skal betale så høje leje- og andre udgifter for at kunne leje sig ind som 'selvstændige erhvervsdrivende' i de dyre bordeller, at udøverne fortsat er interesserede i en vis illegalitet. De store penge tjenes af menneskehandlere og mellemmand, fordi trafikking er en »low risk-high reward enterprise« for organiseret kriminalitet (Danailova-Trainor & Belser, 2007:4).

Den svenske journalist og debattør Kajsa Ekis Ekman skriver i sin bog *Varat och Varan. Prostitution, surrogatmödraskap och den delade människan* (2011), at det bliver mere og mere almindeligt at hylde det stærke, aktive subjekt og stille det over for det passive svage offer. Hun spørger, hvorfor der er denne rædsel for offeret, og hvorfor det er så vigtigt at fastslå, at prostituerede ikke må være ofre.

»Den nyliberala ordningen hatar offer, liksom alla system som accepterar ojämlikheter. Att tala om den utsatta människan – pekar nämligen på behovet av et rättvist samhälle och et socialt skyddsnett. Att tabubelägga offret är et led i legitimerandet af klassklyftor och könsojämlikheter.« (Ekman 2011:33)

Hun mener, at det udsatte menneske bliver tabuiseret, og at der samtidig skabes en illusion om det usårlige menneske, og at dette er nyliberalismens version af den gamle myte om den 'urstarka slaven' (2011:36). Det er tydeligt i Ekmans bog – som i debatten i øvrigt – at der er en betydelig forskel på diskursen i Danmark og Sverige. Den nyliberale diskurs – og utvivlsomt også den nyliberale økonomiske teori – har længe haft større gennemslagskraft i Danmark i det øvrige Norden. Denne opfattelse slår også igennem i forskningen, hvor mange danske forskere i modsætning til svenske har advaret imod forbud mod købesex (Gaihede 2014) under henvisning til, at

forbud ikke er virkningsfulde. Paradoksalt nok har det meste af en neoliberal verden igennem de seneste årtier accepteret meget omfattende rygeforbud, der er under stadig udvidelse. Hvad er det, der medfører, at nogle forbud accepteres i (dele af) en vestlig liberal offentlighed, mens andre ikke gør det?

I EU-sammenhæng ser den svenske model ud til at vinde frem, som det fremgår af en pressemeddelelse fra EU's komite for kvinders rettigheder og ligestilling, der i februar 2014 udsendte en pressemeddelelse med titlen called »*Punish the client not the prostitute*«

»Rather than blanket legalisation – which has been a disaster in Holland and Germany – we need a more nuanced approach to prostitution, which punishes men who treat women's bodies as a commodity, without criminalising those who are driven into sex work,« said Mary Honeyball (S&D, U.K), who drafted the resolution. »We send a strong signal that the European Parliament is ambitious enough to tackle prostitution head on rather than accepting it as a fact of life.«⁷

Følelser til salg – og merværdi i 'det nye Europa'

Ekman skriver, at den nye prostitution i det 21. århundrede kaldes GFE – girlfriend experience. Det indebærer, at det aftalebaserede betalte møde skal ligne en parrelation så meget som muligt – der skal kyskes, spises middag og konverseres udover samlejet. »Här er gränserna för vad som är säljbart nära upplösning. Hela kvinnans jag ska vara tillgängligt« (Ekman 2011:107). Prostitution/sexarbejde har været i stigning i den nyliberale æra – blandt andet også fordi arbejds- og forsørgelsesmulighederne for unge arbejdsløse kvinder har været faldende (Danailova & Belser 2007) – men man kan næppe sige, at seksuelle relationer fuldt ud domineres af neoliberal økonomisk teori.

Markeds- og varegørelsen af seksualiteten forudsætter måske alligevel en illusion om de 'ægte følelser' i det hele menneske? Er kommercialisering af seksualitet og kærlighed blevet et vigtigt og konfliktfyldt kampfelt for både religiøs, politisk, feministisk og økonomisk teori? Kan den store fortælling om det frie valg ikke uden videre udmanøvrere de store fortællinger om den ægte kærlighed og ligheden mellem kønnene. Hvilke fortællinger har de mest magtfulde (økonomiske) allierede?

Beretningen om udviklingen imod GFE – salg ikke blot af underlivet, men også af følelselivet – peger måske i retning af en generel udvikling især i 'det nye Europa'. Et stærkt ekspanderet EU er i den postsocialistiske æra præget af både store interne og eksterne økonomiske uligheder. Ikke mindst i Italien og Tyskland, hvor velfærdsstaten er mindre udviklet og kønsarbejdsdelingen i familien mere traditionel, har kvinders adgang

NOTE 5 <http://news.liveandinvestoverseas.com/Lifestyle/the-countries-with-the-most-prostitutes1.html> (29.06. 2014).

NOTE 6 [http://en.wikipedia.org/wiki/Pascha_\(brothel\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Pascha_(brothel)) (29.06. 2014), Se også Schwarzer 2013.

NOTE 7 <http://www.europarl.europa.eu/news/da/news-room/content/20140221IPR36644/html/Punish-the-client-not-the-prostitute> (29.06.2014).

til arbejdsmarkedet forudsat import af andre kvinder, der har kunnet passe børn, passe ældre og stå for hjemmet. Den italienske forsker i migration, Mara Tognetti, beskriver denne udvikling i en artikel om de såkaldte »Badanti« og ændringen af det italienske velfærdsregime (2012). »Badanti« er betegnelsen for kvindelige immigranter, der udfører omsorgsarbejde i private hjem. Den italienske kvindelige filosof, Marina Calloni, overvejer på den baggrund udviklingen fra slaveri i antikken til »tjenerskab« (servitute) i moderniteten, hvor herre/frue og slave/træl (som på Aristoteles og Hegels tid) indgår i et gensidigt afhængigt forhold. Hun diskuterer også, om det omsorgsarbejde der i dag (og tidligere) er blevet udført i private hjem skaber en form for »følelsesmæssig merværdi« (Calloni, 2012:23f).

»As opposed to the material value that a surplus has in the production of industrial goods, the surplus created in daily work in the private sphere is elusive, impalpable, quickly consumable and easily destroyable but valuable in its essence and effects over others. This kind of work transforms itself daily into a sort of *intangible capital*, which is offered or taken in asymmetrically beneficial but functional labor relationships that augment the quality of the family's daily life. Considered from this angle, a re-conceptualisation of the dialectic between the master and the servant from a gender and inter-cultural perspective can permit a better understanding of the non-visible value of the work performed in the household. *This perspective permits a clarification of the surplus that labor contains in the form of emotional bonds and contrasting sentiments exchanged in asymmetric work relationships.* In particular, the multiple effects produced by the work performed by women migrants thus concern the continuous and functional exchange of the role of the giver and the receiver.« (Calloni, 2012:25).

Calloni mener ikke at værdien af emotionelle ressourcer udelukkende kan defineres kommercielt. Deres pris er ikke fastsat af fluktueringen på det finansielle globale marked, men fastsat af behovene hos lokale familier (eller mænd i tilfælde af GFE), der har en aftalemæssig fordel. Slaveri er ikke længere anerkendt som det var i antikken, og tjenerskab er ikke udtryk for et klassetilhørsforhold, som det var tilfældet under aristokratiet, men nye uligheder er opstået og blevet bekræftede i postsocialistiske og post-koloniale samfund.

»Postmoderne former for slaveri og trældom har antaget kønsmæssige og kulturelle konnotationer, som gør sig gældende i handel med mennesker (sex arbejdere) og husarbejdere (caregivers, maids). Dette fænomen betegner transformationen af den seksuelle og intime sfære, den ændrede dynamik i den traditionelle vestlige familie, og velfærdsstatens krise. Nye sociale uligheder er derfor globalt betingede af forskellige former for systemiske sub-alterniteter som sætter mangesidede diskriminationsformer i forhold til hinanden i form af køn, race, klasse, religion, således som det gøres gældende af det post-koloniale og intersektionelle paradigme« (Calloni, 2012:26).⁸

Kulturens byrder – revisited

Sigmund Freud udgav i 1929 – under indtryk af Første Verdenskrig og den daværende økonomiske krise – sit lille skrift på tysk *Das Unbehagen der Kultur*, på engelsk oversat til *Civilisation and its Discontent*, og på dansk (først i 1948) til *Kulturens byrde*. Han skriver her

»Den tilværelse, der bydes os, er for vanskelig for os, den bringer os for mange smerter, for mange skuffelser og uløselige opgaver. For at udholde den kan vi ikke undvære lindringsmidler ... Af den slags midler er der vistnok tre slags: stærke afledninger, der får os til at lægge ringe vægt på vor elendighed; erstatningstilfredsstillelser, der formindsker elendigheden; beruselsesmidler der gør os ufølsomme over for den. Et eller andet af denne art er uundværligt« (Freud 1983).

Kan man tænke sig, at markedsökonomiens hegemoniske indtrængen i alle livsforhold – kommercialiseringen af det intime liv (Hochschild 2003) – som vi har været vidne til i de sidste årtier medfører et ubehag og en utilfredshed for alle involverede? Og kan man forestille sig, at vækst- og markedsökonomien og -teoriene kan nå nogle af deres grænser på grund af dette ubehag – der for nogle vil være religiøse, for andre moralske, og for andre igen måske økonomiske og følelsesmæssige, eller kombinationer af dette ubehag? Endnu kan det være svært at se alternativer, men det er næppe det samme som, at de ikke findes.

NOTE 8 Min oversættelse – jeg har udeladt en lang række litteraturreferencer i dette citat.

REFERENCER

- Calloni, Marina. 2012. Displaced Love and Situated Care. Gender and Migration from a Socio-Philosophical Perspective. In Saarinen & Calloni (eds), *Builders of a New Europe. Women Immigrants from the Eastern Trans-regions*. Aleksanteri Papers 1/2012 (online) Helsinki: Kikimora Publications, pp.19-39
- Danailova-Trainor, Gergana and Patrick Belser, 2007, *Globalization and the illicit market for human trafficking: an empirical analysis of supply and demand*. Policy Integration Department, International Labour Office, Geneva, Working Paper No. 78, (December 2007)
- Ekman, Kajsa Ekis, 2011, *Varat och Varan. Prostitution, surrogatmödraskap och den delade människan*, Stockholm: Leopard Förlag
- Freud, Sigmund, 1983, *Kulturens byrde*. Hans Reitzel
- Gaihede, Gry Bartroff. 2014. Forskere advarer mod forbud mod købesex. *Universitetsavisen*, 5.3.2014. <http://universitetsavisen.dk/politik/forskere-advarer-mod-forbud-mod-kobesex> (29.06)
- Harkin, Maureen, 2013, Adam Smith on Women. In *Oxford Handbooks Online* (Print Publication Date 2013)
- Kielos, Katrine, 2013, *Det eneste køn. Om hvorfor du er blevet forført af den økonomiske mand og hvordan det ødelægger dit liv og verdensøkonomien*. København: PressTo Forlaget
- Nielsen, Linda, 2012, *Familieretten*, Gjellerup, GADS Forlag
- Nordenhof, Asta Olivia, 2012, *Et ansigt til emily*, Basilisk Forlag
- Pascalidou, Alexandra, 2014, *Kaos- ett grekiskt krislexikon*, Atlas
- Paz, Octavio, 1988, *Sor Juana Or, The Traps of Faith*, Cambridge, Massachusetts: The Belknap Press of Harvard University Press
- Peach, Lucinda, 2006, Sex or Sangha? Non-normative Gender Roles for Women in Thai Law and Religion. In Amanda Whiting & Carolyn Evans (eds) *Mixed Blessings: Laws, Religions and Women's Rights in the Asia-Pacific Region*. Martinus Nijhoff Publishers pp.25-60
- Petersen, Hanne, 2014, Gender sex and market – »Can sex be a service like any other?«, In Niels Kærgaard (red) (under udgivelse)
- Petersen, Hanne, 2012, Love in Times of Globalization. Local Legal Cultures under Stress. In Saarinen & Calloni (eds), *Builders of a New Europe. Women Immigrants from the Eastern Trans-*
- regions*. Aleksanteri Papers 1/2012 (online) Helsinki: Kikimora Publications. pp.67-79
- Saarinen, Aino & Marina Calloni, 2012, Feminised Migration across the East-West Borders – A Challenge to a »New Europe«. In Saarinen & Calloni (eds), *Builders of a New Europe. Women Immigrants from the Eastern Trans-regions*. Aleksanteri Papers 1/2012 (online) Helsinki: Kikimora Publications.
- Schwarzer, Alice (Hg.), 2013, *Prostitution. Ein deutscher Skandal. Wie konnten wir zum Paradies der Frauenhändler werden?* Kiepenheuer & Witsch
- Tognetti, Mara Bordogna, 2012, »Badanti« and the Changing Role of the Italian Welfare Regime. In Saarinen & Calloni (eds), *Builders of a New Europe. Women Immigrants from the Eastern Trans-regions*. Aleksanteri Papers 1/2012 (online) Helsinki: Kikimora Publications, pp.41-52
- Waring, Marilyn, 1992, *Hvis kvinder talte med. En ny feministisk økonomi*. København: Hans Reitzels Forlag
- Westerstrand, Jenny, 2014, Sexköpslagen – motstånd över tid ock former. I *Retfærd, Nordisk Juridisk Tidsskrift*, 37. årgang, nr. 2/145, pp.4-36